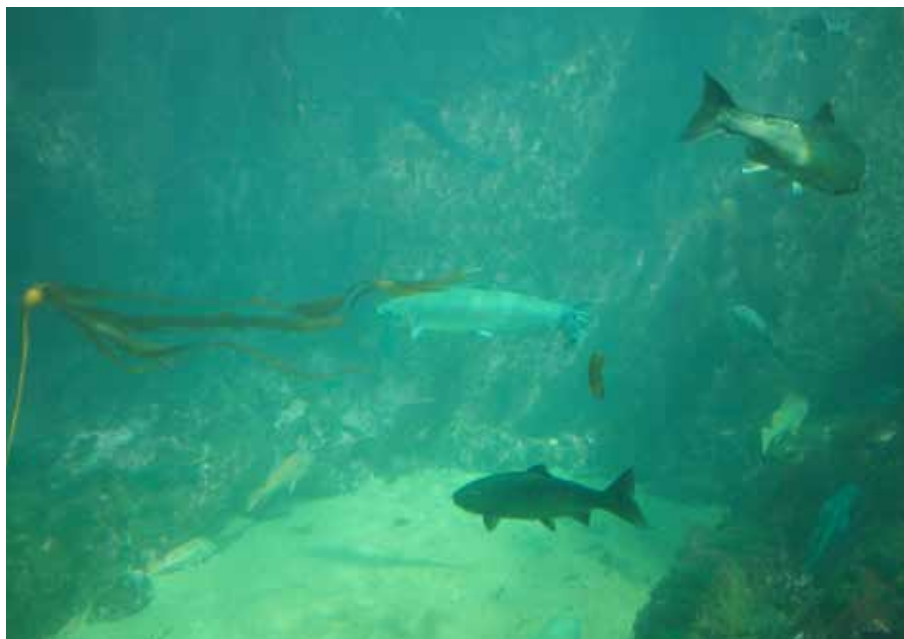

Hav, land och sjö

Nuu-chah-nulth och deras grannar på Nordamerikas nordvästkust

Text och Foto:
Carl Johan Gurt

*Stillahavslax i sitt rätta element.
Foto 2010*

Kanada: nuu-chah-nulth

För nuu-chah-nulth indianerna är havet och floderna centralt för deras överlevnad. Laxfisket och valjakten, samt jakt av andra marina däggdjur har traditionellt inneburit både föda och ett mycket rikt ceremoniellt och rituellt liv. Huvudvaljägarna hos nuu-chah-nulth, en av de fyra grupper på södra nordvästkusten som ägnade sig åt valjakt, ansågs lika mäktiga som de mest kraftfulla shamanerna.

I legender och i konsten gestaltas deras mytologiska värld. Idag har makahnation, den sydligaste nuu-chah-nulthgruppen i Washingtonstaten på Olympichalvön i USA, återupptagit valjakten i en mycket begränsad omfattning och några av de nordligare nuu-chah-nulthgrupperna har funderingar på att göra samma sak. Man vill åter äta också denna traditionella föda som man anser är mycket hälsosam. Valjakten skulle också här dock ske i en mycket begränsad skala. Ett av skälen till att man åter igen vill jaga val är att den kaliforniska gråvalen togs bort från listan över utrotningshotade djur 1994.

Nuu-chah-nulth och deras indianska grannars kultur och liv på Nordamerikas nordvästkust är och har alltid varit helt sammanlänkade med den omedelbara närheten till vatten. Nuu-chah-nulth själva säger att de lever med havet som vår förgård och bergen som vår bakgård. Hela deras kultur, materiellt, ekonomiskt, spirituellt och politiskt är, speciellt vissa årstider, genomsyrade av daglig vattenkontakt, både med söt- och saltvatten.

Tempererad regnskog

Trots att nordvästkustområdet ligger långt norrut är klimatet relativt varmt. Somrarna i det södra nordvästkustområdet är mycket varma och vintrarna korta och för det mesta utan snö. Den Japanska Strömmen sveper ned längs kusten norrifrån och har med sig varmt vatten från södra Stilla Havet. Strömmen passerar Japan och går vidare längs med Aleutkedjan och förbi Alaska och vidare söderut längs Nordamerikas nordvästkust. Detta gör klimatet mildt. Kusten har höga berg vilket ger mycket regn. Vissa årstider regnar det ofta, mycket och länge. Detta gör att kusten har tempererad regnskog. Det är det mest produktiva ekosystem som finns.

Humboldtbläckfisk

Området har gott om sjöar, floder och andra större och mindre vattensystem. Havet liksom sjöarna och floderna är än idag mycket rika på fisk, även om fisket av speciellt vissa av de sex laxarterna från Stilla havet har gått ned. I havet finns gott om marina däggdjur. Sjölejon, säl, kalifornisk gråval och knölval samt späckhuggare ser man ofta. Ibland passerar blåval och kaske-loter kusten. Stora hajararter som Stilla havshåkäring och brugd är vanliga. Det finns också jättebläckfisk och humboldtbläckfisk som är tioarmade samt vanlig åttaarmad bläckfisk. Humboldtbläckfisken lever för det mesta mycket djupt, i undervattensraviner, men på kvällar och nätter samt i tidig gryning går den ibland upp ytligt för att jaga, ibland i stim. Indianerna fruktar Humboldtbläckfisken mer än alla hajar. Den kan bli rejält stor och speciellt när den jagar i stim är den mycket aggressiv och livsfarlig för människan. Den har till och med klor i sina sugkoppar. Det är först på senare år Humboldtbläckfisken har spridit sig så långt norrut som till nordvästkusten ända till södra Alaska, tidigare fanns den mest upp till södra Kalifornien (Olander, D. 2005: 76-82). I Kitlope lake hos haisla finns också sötvattenssäl.

Det är denna enormt rika tillgång på föda och på absolut förstklassigt byggmaterial, bland annat i form av röd och gul ceder, som alltid utgjort grunden för de nordvästkustindianska kulturerna. Livet var helt enkelt mycket bra här och nordvästkustindianerna är en av få jägar- och fiskarkulturer som bara på denna bas till största delen kunde vara bofasta och bo i relativt stora byar i plankhus av ansenlig storlek. Husen kunde ha en yta på cirka 300 kvadratmeter och här kunde 40-50 personer bo. Nordvästkustfolken har aldrig på heltid ägnat sig åt jordbruk, men man skötte noggrant om platser där bärbuskar trivdes och där andra fruktbarande och ätliga växter växte. Så också idag. Man röjde också mark och sådde speciellt vissa av dessa växter. När de vita kom lärde man sig potatisodling av dem och det blev mycket populärt. Man fick en ytterligare födokälla.

Mat från hav, land och sjö

I den traditionella födan ingick mycket animaliska produkter. Det var och är allra främst fisk. Lax, öring, havsvandrande röding, hälleflundra, olika sorters torsk samt sill och en mängd andra fiskarter. Sillen är också mycket viktig för områdets största rovdjur, knölvalen (Chadwick, D.H., 2004: 110). Kött från fågel, i synnerhet sjöfågel, rådjur, hjort och jättekronhjort var och är vanlig föda. Tvättbjörn jagas och äts. Kött från säl var och är vanlig föda på

Rensning av Sockeye-salmon, Somass River, Tsa-ha-ee reservatet, Tseshaht. Foto juli 2010.

en del lokaler. På vissa håll var jakten mycket viktig, viktigare än fisket. Så till exempel hos de mer inlandsboende muchalaht, en nordlig nuu-chah-nulth-grupp. De har också snöskor de använder på vintern, då det kan snöa rätt rejält uppe i bergen den årstiden. Eftersom laxfisket var så viktigt ägnade man sig åt speciella laxriter. Man tackade laxandarna för att laxen återvände och gav människorna föda, de så kallade första laxriterna. Dessa riter utförs också nu men i en något förkortad form, och med en del nya inslag. Man bjuder till exempel under ett par timmar in också en vit publik att bevittna ritualen under dess sista mest sekulära del. Det här gör man mest för att försöka skapa en förståelse och respekt för den indianska kulturen. Kunskap ger förståelse, resonerar man. Laxriter utfördes och utförs inte bara på nordvästkusten, utan de återfinns också på andra sidan av norra Stilla Havet, på Hokkaido och norra Honshu längs den Japanska ökedjan, samt i Amurområdet. En del drag delas på båda sidorna av Stilla Havet, såsom figuren ”the master of salmon” och tabut mot kvinnlig förorening, men skillnader finns också (Obayashi, T. 1996: 326). I myter och legender förutom i praktisk ritual förekommer också många berättelser om laxarna och om fångsten av den. Laxen betraktas som en helig gäst som ger sitt liv för att föda människorna. Om man bröt mot tabun under laxfisket kunde det få ödesdigra konsekvenser, denna trosföreställning respekteras än, speciellt på vissa håll. För mer information om laxens rituella betydelse se t.ex Beck, Mary G., ”Shamans and Kushtakas, North Coast Tales of the Supernatural”, 1991. Än idag har nordvästkustens indianer en enorm respekt för laxen.

Laxodling

Idag odlas det mycket lax i delstaten British Columbia, och faktiskt är det idag delstatens största jordbruksexport (Chadwick, D.H., 2004: 110). Försäljningen är så stor som cirka 40 000 ton per år. Försäljningen var år 2001 dubbelt så stor som provinsens fångst av vildlax. Många är emot fiskodlingarna då de lätt kan sprida sjukdomar till den vilda fisken och blanda sig med vildfisken, vilket inte är genetiskt bra. Den vilda fisken är resultatet av en anpassning under mer än 10 000 år. Detta innebär att olika älvar har gene-

Lyckat fiske efter Kungslax. Den största av Stilla Havslaxarterna. Jag och Oliver Bell, Masset Haida, ombord på hans helt moderna fiskebåt Uranus. Trots att båten är utrustad med all tänkbar modern utrustning och elektronik utförs fortfarande riter för bättre fångst och fiske, samt för skydd mot negativa andliga energier. Foto: Självutlösare, Carl Johan Gurt, Juli 1993.

tiskt skilda stockar också av samma laxart. Varje laxstam är unikt genetiskt anpassad till sin hemälv. Den odlade laxen däremot har gener som härrör från många olika laxstammar och det gör att de inte är anpassade till att leva i alla älvar. De har t.ex inte motståndskraft emot vissa fisksjukdomar som kan förekomma i en älv. Naturlaxen från den älven har denna motståndskraft då den är genetiskt anpassad dit. Den odlade laxen har inte samma motståndskraft och är mer sårbar och känslig. Bragg säger:

Hatchery fish often stray into the wild where they hybridize with wild salmon. The matings result in a loss of the genetic diversity that characterize different wild salmon populations; the interbreeding also results in the decreased ability of individual salmon to cope with their environment. The presence of hatchery fish in a stream acts to reduce the population of wild fish not only through competition, predation and disease but in more subtle ways. When hatcheries are successful in increasing the abundance of fish, ... there are "intense social, political and economic pressures to fully exploit this expanded resource". Fearing that unharvested fish may spawn with wild fish, managers have an additional reason to maximize hatchery fish harvests. However, it is not possible to catch only hatchery salmon in the ocean since they are mixed with wild salmon (Bragg, J. 1993: 30).

Närpå identiska argument som dessa hittar vi hos Levin och Schiewe, som säger:

For millennia the salmon have "hedged their bets" against major catastrophes, such as ice ages, continental uplifts and volcanic eruptions. They have done so by maintaining a diversity of populations and habitats – in short they have developed a rich and varied sets of genes. Salmon should be allowed to continue pursuing their survival strategy – a strategy that worked before humans arrived on the continent and, if these fish manage to survive, will work long after we are gone (Levin, P.S., Schiwe, M.H., 2001: 227).

Lagning av laxgarn, Maaqtuosis-reservatet, ahousamt tribe, Flores Island, juli 1993.

Samtidigt ska vi inte glömma att en del "hatcheries" i British Columbia drivs för att arbeta med de rätta genetiska stockarna av lax, med ett utmärkt resultat, se t.ex artikeln, "Small hatchery makes big contribution" i Salmonid Enhancement Program Update, från Department of Fisheries and Oceans, 1987–1988. Och visst finns det tyvärr skäl att oroa sig för vildlaxen. Chadwick berättar 2004 att "Över 800 av British Columbias laxbestånd löper risk att dö ut eller har redan försvunnit. Till största delen beror detta på att deras habitat har förstörts (Chadwick, D.H., 2004:108). En Ahousaht "elder" jag intervjuade i deras reservat Maaqtuuisis 1993, berättade redan då att han var mycket bekymrad över laxodlingarnas effekter på vildlaxbestånden. Han menade också att kvaliteten på den odlade laxen inte alls är lika bra som den vilda, som äter en naturlig föda och därmed både är friskare samt smakar bättre.

I USA har en ny utveckling startat vad gäller både stillahavslaxen och atlantlaxen, och det är att man börjat riva ut gamla, ej längre så produktiva kraftverk och kraftverksdammar som alltid varit ett av de största hindren för laxens lek men också för ynglens överlevnad, inte minst när de börjar sin färd ned till havet för att påbörja sin havslivsfas. I USA talar man faktiskt här nu om ett långsamt paradigmskifte. I Klamath floden, som rinner fram genom södra Oregon och norra Kalifornien ska man nu riva ut fyra mycket stora kraftverksdammar. Detta är mycket positivt för stillahavslaxen. Liknande planer finns nu på flera platser i USA, och man har nu till sist insett

vilka miljövärden detta har. Laxen är också en förnyelsebar matresurs och man har nu börjat inse att detta har ett större värde än elkraftsproduktion. Långsamt håller stillahavslaxens förutsättningar på att förbättras. ”Dammrivningarna på Klamath på västkusten, som ska vara klara 2020, blir de största i den amerikanska historien. Nästan 250 miles lekbottnar blir åter möjliga för stillahavslaxen att nå” (Stenlund, H. 2012:25).

”Ha-wilh-asum”

Nuu-chah-nulth berättar att ibland när de är ute och fiskar långt ute till havs visar sig ”Ha-wilh-asum”, ”The Sea-chief”. Det är ett mäktigt övernaturligt väsen som äger och sköter om havets resurser. Det visar sig som ett jättestort ansikte med stora ögon som kommer upp från vattnet. ”Ha-wilh-asum” är ett mycket benevolent suprahumant väsen som om det visar sig innebär att man får tur hela livet. Informanter från hesquiaht, undergrupp till nuu-chah-nulth, berättar att de ofta sett ”Ha-wilh-asum” när de varit ute och fiskat. Fortfarande kan man enligt trosföreställningen se detta väsen långt ute till havs.

*Framsidan på en av Tim Pauls skulpturer. Den visar anfäder, solen, en ”supernatural codfish” och den för nuu-chah-nulth heliga vita vargen.
Foto Carl Johan Gurt, Juli 2006.*

Valjakt

I det södra nordvästkustområdet hos nuu-chah-nulth, makah, quinalt och quilleute jagade man val, främst kalifornisk gråval och knölval. Valjakten upphörde under första hälften av 1900-talet, men en del gupper nuu-chah-nulth jagade val illegalt i mycket begränsad skala fram till 1960-talets början.

Idag har makah återupptagit valjakten om än i mycket begränsad skala och planer på detta finns också hos huu-ay-aht, en nuu-chah-nulthgrupp. Både den Kaliforniska gråvalen och knölvalen är idag så talrika att en mycket begränsad jakt är möjlig, det rör sig om ett par individer per år. Valjakten ska bedrivas helt traditionellt. Idag är gråvalen mycket vanligare än knölvalen för de återhämtade sig fortare från den kommersiella jakten (Chadwick, D.H., 2004:110). Valjakten föregicks av mycket långvariga valjaksriter och huvudvaljägaren var hos nuu-chah-nulth lika mäktig som de mest kraftfulla shamanerna, men de hade olika mål med sina spirituella förmågor. Huvudvaljägaren liksom större delen av valjaksbesättningen kunde andligt träna i åtta månader före en valjakt för att denna skulle falla väl ut. Om man lyckades fånga en val hade gruppen att äta under lång tid. Valanden, som enligt trosföreställningen är liten till storleken, är mycket mäktig och för att lyckas i

*Totempåle från tlingit, det nordligaste av alla nordvästkustfolken. Den står utanför Pilchuck "School of art" Washington state och är huggen av Preston Singletary. Pålen är unik i sitt slag då den har integrerade glasdetaljer såsom hatten högst upp samt flera av figurernas ögon. Och en stor kniv på nedersta figuren. Pålen är belyst inifrån vilket ger en väldig fin effekt kvällar och nätter.
Foto, juli 2003.*

valjakten var huvudvaljägaren tvungen att vara tillräckligt andligt stark för att kunna möta den. Valjakten var farlig, olyckor inträffade ofta. Under valjakten hände det ibland att valen med stjärt- eller sidofenan kraftigt slog till kanoten så att en eller flera valjägare föll i vattnet. I det kalla och strömmande vattnet drunknade ibland valjägare. Då valjägaren hade tränat i åtta månader för att bli fysiskt och andligt stark hade han enligt trosföreställningen blivit nästan övermänskligt stark. När en sådan persons lik spolades iland efter cirka tre dygn i det salta Stilla Havet har huden blivit kritvit och hängig, korporna ätit ut ögonen, och liket ser hemskt ut, berättar nuu-chah-nulth.

”Pukmis”

Den döde valjägaren vaknar nu till liv igen eftersom träningen gjort honom så andligt stark. Han blir nu en så kallad ”Pukmis”, ett mellanting mellan människa och andeväsen. För det mesta anses en ”Pukmis” vara farlig men ibland berättar nuu-chah-nulth att det innebär tur att få se en, om man inte kommer för nära. För havande kvinnor är en ”Pukmis” enligt trosföreställningen mycket farlig, då den kan ta fostrets själ. Nuu-chah-nulth berättar att en ”Pukmis” har tio mäns styrka. De är mycket snabba och kan också vara farliga för sjöfarare. En ”Pukmis” kan till exempel sänka kanoter och orsaka malströmmar. En kanot som kommit in i en malström sugts mot vattenvirvelns mitt och kan där dras ned under vattenytan. Malströmmen kan uppnå en väldigt stor kraft och hastighet, och det kan vara förenat med livsfara att vara i närheten av en dylik. Flera av mina informanter har berättat att de sett detta väsen vid olika tillfällen, och berättat mycket om farliga möten med dem, med mycket dramatiska händelseförlopp. Om en ”pukmis” kommer så nära att den vidrör en människas hud börjar människan förvandlas till en ”Pukmis”. Nuu-chah-nulth har till och med ett verb för att beskriva detta. Det kallas på deras språk för att ”pukmitchatla”. En ”Pukmis” beskrivs som mycket vit och med bländande ögon. Vid vissa potlatchfester dansas ”Pukmis”-dans. Den som utför denna dans har en vit dräkt där det kan hänga döda fiskmåsar och sjöväxter, samt bär en vit mask med uttalad plutande mun och med de speciella ögonen. Den ger ett skrämmande intryck. Idag arbetar relativt många nuu-chah-nulth med att arrangera valskådning, man kan t.ex som turist åka på gråvalssafari med nuu-chah-nulth guider. Flera i undergruppen tla-o-qui-aht som till största delen bor i reservatet Opitsat på Meares Island arbetar med detta.

Ägg och sillrom, sjögräs och kelp

Man samlar in fiskmåsågg och en del andra fågelägg. Sillrom tas om hand och konserveras. Bär, frukter och ätliga växter samlas in i stora mängder och konserveras för vintern. Från havet samlar man fortfarande in sjögräs som torkas och används i till exempel soppor. Hos Masset haida på Queen Charlotte öarna är detta mycket vanligt. Kelp, som är en alg, samlas in och äts kokt. Genom torkning och rökning hade och har man likt jordbrukarkulturer

möjlighet att lagra överskottet av föda. Detta överskott av föda, i synnerhet genom havets och flodernas rikedom i form av de sex Stilla havslaxarterna, samt möjligheten till lagring och konservering gav ett i mångt och mycket ledigt vinterhalvår. Detta ledde till att man under årtusendena kunde utveckla den materiellt rikaste kulturen bland ursprungsbefolkningar i Nordamerika.

Masker och dräkter

Man utvecklade också ett mycket rikt ceremoniellt och rituellt liv. Här används masker och dräkter som synliggör den övernaturliga och mytologiska världen. Denna tradition fortlever och speciellt i en del områden är den mycket stark. Dels beror detta på om missionen varit katolsk eller protestantisk och dels på om traditionen varit kollektivt

*Carl Johan Gurt med
hackspettsmask snidad
av Tim Paul 2010.*

*Maskerad dansare från
hunters dance, hesquiaht
maj 1993.*

*Himkeetsdancers augusti
1998, hesquiaht.*

eller individuellt inriktad. Generellt kan sägas att i de områden som har haft katolsk missionering lever den gamla kulturen och religionen kvar starkare än i de områden som har haft protestantisk. Katolikerna tenderade att låta indianerna behålla sin gamla religion parallellt med sin missionerade katolicism. Detta är mycket tydligt hos till exempel nuu-chah-nulth, men vi kan se det över hela nordvästkusten liksom faktiskt i hela Nordamerika och i andra delar av världen. Den katolska missionen var på nordvästkusten mildare än den protestantiska som tyvärr ofta var brutal och krävde en absolut total konvertering. En del nordvästkustindianska grupper hade en mycket stark kollektiv religionsbild, där religionen i stor utsträckning utövades kollektivt. Dessa grupper blev lättare för missionen att attackera och missionärerna var här som regel framgångsrika.

I de områden där religionsbilden hade ett individuellt utseende, kunde inte missionärerna komma åt den förkristna religionen på samma sätt och här har den traditionella kulturen och religionen levt kvar på ett annat sätt. På nordvästkusten i Kanada är den starkaste traditionella och religiösa fortlevnaden tydlig hos Coast Salish och nuu-chah-nulth. I USA hos makah och Coast Salish i Washington staten, samt hos tlingit i sydöstra Alaskas skärgård. Alla dessa grupper uppvisar på olika sätt en starkt individuell religionsbild.

Vördnad och vård av resurserna

Enligt nordvästkustindianerna blir man själv tackad och belönad i form av god fångst och tur om man visar respekt mot fisken, jaktbytena samt vid utnyttjande av till exempel cederbarksfiber. Man ska inte heller använda mer resurser än vad som är nödvändigt, och också tacka naturen för dess gåvor.

Ansvar för dessa levande tillgångar kunde inte skiljas från det andliga. Om någon till exempel behövde ta virke från ett träd – jättetuja att bygga med eller nutkacypress att snida med – bad han först till trädet för att tacka det. Sedan tog han vad han behövde från läsidan, för att trädet skulle läka så fort som möjligt (Chadwick, D.H., 2004:96).

Så är det än idag i de mer traditionella områdena, vilket mina informanter gång på gång visat. Den gamla jägar- och fiskarreligionen lever än. Jag har flera fältextempel från t.ex, nuu-chah-nulth-undergrupperna tla-o-qui-aht, hesquiaht och ahousaht. Många är de legender som berättas om giriga fiskare och sälångare och hur de till slut straffas hårt av fisk- respektive djurandarna. Nuu-chah-nulth ser livet som att allt som händer har en mening och att alla måste fullfölja en livsuppgift. Ett cederträd som blir till en kanot var ämnad till det, en människa som är träsnidare har det till livsuppgift, och så vidare. De fiskar och jaktbyten som kommer i en fiskares respektive jägares väg och låter sig fångas upplevs som att de frivilligt gör detta för att personen uppfyller de krav den enskilda fisk- eller jaktbytesanden har. Man skulle kunna säga att nordvästkustindianerna bedrev en slags ursprunglig miljövård. Man skötte också om laxälvarna och höll dem fria från alltför mycket nedfallande grenar och träd. Allt för att se till att laxen skulle trivas och fortplanta sig väl. Richard Atleo som även går under namnet Umeek berättar att när Clayoquot Sound, ett mycket stort område på västkusten av Vancouverön i början av 1990-talet var hotat av en i det närmaste total kalavverkning som skulle

Tim Paul, från hesquiaht, som tillhör de nordliga och centrala nuu-chah-nulth-grupperna, räknas som nuu-chah-nulths främsta konstnär. Han är mest känd för sina skulpturer som tolkar deras legender och myter, men som också kan förmedla visoinära erfarenheter. Han är även berömd för sina månmasker. Här arbetar han på en hackspettmask, juli 2010. Hackspettmasken används i rituella sammanhang.

få katastrofala följder för miljön fick delstaten British Columbia så mycket internationell uppmärksamhet att man helt enkelt inte vågade utföra kalhuggningen. Inom detta område ligger bland annat Meares Island, en stor ö där tla-o-qui-aht, undergrupp till nuu-chah-nulth har sitt reservat Opitsat. Även här i Sverige samlades pengar in till Meares Island, bland annat genom tidskriften Ocean (se här Gurt 1994 och 1995). Nuu-chah-nulth protesterade också kraftigt och provinsialregeringen var tvungen att tillsätta en undersökande panel bestående både av ursprungsbefolkningen och vita. Denna panel kom så småningom fram till ett antal rekommendationer som provinsialregeringen också sedermera följde. Atleo skriver,

”These recommendations highlighted phase transition from modernity to postmodernity because they signalled a move away from clear-cut logging to resource extraction that considered the health of forests to be equal in importance to profit. Logging in Clayoquot Sound must now be done in such a way that the forest is left in a state of health that allows not only the trees, but also the life forms that depend on the trees, to survive” (Atleo, 2005: 66-67). Vidare säger han, ”The presumed supremacy of Western colonizers, in all these areas of human activity, is now called into question” (Atleo, 2005:65), och han konstaterar att ”The colonial experiment by the Western world appears to be over” (Ibid.:66).

Böner och riter i vatten

För att lyckas i jakt och fiske samt i många andra viktiga sammanhang i livet ägnade sig och ägnar sig än nuu-chah-nulth åt speciella riter och böner som kallas ”uusimich” på deras språk. ”Uusimich” kan till engelska översättas som ”to train to get something”. Det är en ritual genom vilken man enligt trosföreställningen kan komma i kontakt med den suprahumana världen. Nuuchah-nulth ser den materiella världen som underordnad den övernaturliga och om man utför ritualen på rätt sätt kan man få gåvor från den övernaturliga världen och som man kan använda i vår synliga materiella värld. Umeeek (Richard Atleo) från undergruppen ahousaht kallar ”uusimich” på engelska för ”the spiritual methodology of knowledge acquisition” (Atleo, 2005: 84). Denna ritual förekommer i många olika varianter och de hade och har alla ett specifikt mål. ”Uusimich” för fiske av till exempel bottenlevande fisk är annorlunda än ”uusimich” för fiske av lax. Ritualen kan också utföras för olika typer av jakt. Den kan också utföras för att bli en skicklig träsnidare eller för att snida en bra kanot. ”Uusimich” utförs även av de som vill bli shamaner. Ritualen som kan pågå under mycket lång tid, de längsta varianterna i åtta respektive nio månader, kräver också mycket av sin utövare. Innan själva ritualen måste den sökande vara helt sexuellt avhållsam, fasta och mentalt vara helt inriktad på sitt mål. Själva ritualen innehåller flera delmoment, en renings- och träningsrit, en böneritsdel där den sökande ber till ”Nas”, solen, skaparen enligt nuu-chah-nulth, samt den sista delen med visioner där den övernaturliga världen enligt trosföreställningen ger den sökande den eftersträfvade förmågan eller egenskapen. Ritualen har överlevt in i modern tid då de sökande upplever att den har effikacitet, den fungerar. Umeeek (Richard Atleo) från undergruppen ahousaht samt Charlotte Coté från undergruppen tse-sha-aht, berättar båda om detta i sina egna nyligen publicerade akademiska böcker (Atleo, 2005), (Coté C. 2010). Nyckelorden för hela ritualen är en mycket sträng disciplin och altruism. Genom att lyckas i fisket, jakten och

så vidare kan fler människor få föda och för att ritualen skall lyckas får den sökande inte ha egoistiska intressen. Egoism anses av nuu-chah-nulth vara ondska.

Speciella ansiktsmålningar

Delar av riten utförs i vatten, den sökande går ned i en speciell bönedamm, "uusakwulh" på deras språk, som oftast är så djup att den sökande helt kan dyka ner under vattenytan. Platsen där ritualen utförs är mycket ensligt belägen. Vattnet är mycket kallt då det är smältande glaciärvatten som rinner fram i mindre åar. Vattnet är ofta bara någon eller några grader varmt. Ibland utförs "uusimich" också i en vattenfylld grotta, "tapsulh", där vattnet likaså är mycket kallt. Speciella ansiktsmålningar används under ritualen. De symboliserar ritens mål, till exempel ett speciellt jaktbyte.

Män, kvinnor och barn

Ritualen är plågsam – den långa exponeringen i det kalla vattnet, lång fasta och man skrubbar kroppen med speciella familjeägda mediciner "tichim", så hårt att skinnet börjar blöda på ett närmast självtortrande sätt. Man bejakar och erkänner sin dödlighet. Genom detta får man tack från skaparen, berättar nuu-chah-nulth. Hos nuu-chah-nulth är ritualen öppen för både män, kvinnor och faktiskt även för barn i vissa sammanhang. Det gäller främst barn som skall tränas att bli shamaner. Eftersom livet är mycket förändrat sedan den traditionella tiden före den vita kulturkontakten utförs inte "uusimich" alls lika ofta som förr. Jakt av en del djur förekommer nu bara i mycket begränsad skala och då med moderna hjälpmedel, varför en del former av "uusimich" mer eller mindre försvunnit.

Riten för långt liv och hälsa

En mycket liknande ritual fortlever dock med större intensitet, "teetch-tsimitch", riten för långt liv och hälsa. Denna ritual har som mål att återställa den andliga balansen i människokroppen. Genom att utföra den säkerställer man

Patrick Amos, som räknar sitt ursprung till hesquiaht och mowachat, är en av nuu-chah-nulths främsta konstnärer. Han är framför allt känd för sina målningar. Här arbetar han med två målningar av "Cougar", puman. Ett djur som ibland förekommer i nuu-chah-nulths legender. Foto Carl Johan Gurt, Juli 2006.

Svit av bilder: Överst: Tim Paul med sonson och bulldogshonan Ripley. Hesquiahtflickan Haley, också barnbarn till Tim leker med deras andra hund (juli 2010). Mitten: Monica Paul rensar sockeyelax (juli 2010). Tom och Rylan spelar tv-spel (1993). Underst: Carrie Mickey, tla-o-qui-aht var en av nuu-chah-nulths korgflätare (1993). Joy Lynne Charleson, mowachaht, Port Alberni 1993.

att man fortsätter sitt livs väg på rätt sätt, att man följer sin livslinje. Detta innebär att man fullföljer sin livsuppgift menar nuu-chah-nulth. Livslinjen blir genom ritualen åter rak berättar nuu-chah-nulth, och de två själarna, livet och livslinjen, som enligt trosföreställningen sitter vid solarplexus, blir åter raka och balanserade (för mer detaljinformation om detta, se Gurt, 2008). Denna ritual utförs också av både män, kvinnor och barn. Genom att utföra "teetch-tsim-itch" ordnar man också så att man är i position för en bra reinkarnation. En bra reinkarnation kan man bara få om man slutför sin livsuppgift menar nuu-chah-nulth. Nuu-chah-nulth har liksom alla nordvästkustindianer en mycket stark och levande reinkarnationstro. Nuu-chah-nulth talar ofta om reinkarnation och det är en central angelägenhet i deras liv. "Teetch-tsim-itch" utförs också i vatten, faktiskt på samma platser som "uusimich". I båda ritualerna skrubbar man sig hårt, så att man blöder och sedan dyker man ned i det mycket kalla vattnet. Att utföra "uusimich" och "teetch-tsim-itch" leder till att en person får lycka och glädje i livet säger nuu-chah-nulth. Människan blir som en magnet för goda, positiva händelser. Positiva händelser dras till människan, man får tur och glädje.

Sensorisk deprivation, sensorisk överstimulering och social deprivation

Inom religionspsykologin talar man om att i en ritual som denna har vi tre faktorer, som ofta återkommer inom religionens värld, sensorisk deprivation, sensorisk överstimulering och social deprivation, det vill säga understimulering av vissa sinnen kombinerat med överstimulering av andra samtidigt och kombinerat med ensamhet på en oftast mycket isolerad plats. Enligt religionspsykologin är detta tekniker som kan leda till att personer får visionära erfarenheter. Om fisket och jakten misslyckades totalt eller upprepade gånger sökte man hjälp hos shamanen vars allra främsta uppgift var att upprätthålla balansen mellan människorna och den övernaturliga världen. Den första ärftlighetshövdingens uppgift var att se till att hans grupp hade ett bra liv med tillräckligt med föda. Han eller hon hade ett ansvar för detta och de fick ofta utföra både "uusimich" och "teetch-tsim-itch" för att se till att samhället fungerade ordentligt. Hos nuu-chah-nulth fungerar det så på vissa håll än. De är en av nordvästkustens mest traditionella grupper.

**Text och Foto:
Carl Johan Gurt
Religionshistoriska Institutionen
Stockholm Universitet**

